

Det kongelige kunnskapsdepartement
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Saksbehandler: Inger-Lise Kalviknes Bore

Vår ref: 18/07285-3
Vår dato: 17.12.2018
Deres ref:
Deres dato:

Innspill til stortingsmeldingen om internasjonal studentmobilitet

Dette innspillet tar utgangspunkt i NOKUTs oppgaver knyttet til kvalitet i norsk utdanning, og til godkjenning og informasjon om utenlandsk utdanning. I lys av Kunnskapsdepartementets innspillsinvitasjon til universitetene og høyskolene av 1. oktober, fokuserer vi i denne omgang på mobilitet knyttet til norske studieprogrammer. Vi vil selvfølgelig også gjerne fortsette vår dialog med departementet om andre aktuelle problemstillinger i meldingsarbeidet, herunder studenter som tar hele utdanningen sin i utlandet og forbedringer i systemet for godkjenning av utenlandsk utdanning. NOKUT mener internasjonal studentmobilitet er et potensielt sterkt kvalitetsfremmede virkemiddel, og vi oppfordrer departementet til å vurdere hvordan man kan stimulere til mer mobilitet også i fagskolesektoren.

Internasjonal studentmobilitet og kvalitet i norsk høyere utdanning

Utgående og innkommende internasjonal mobilitet kan styrke norske studenter utdanning ved at de får tilgang til bredere fagmiljø, bredere studietilbud og en sterkere forståelse av den internasjonale forskningsfronten. Det kan også bidra til at studenter får bedre språkkunnskaper, blir kjent med andre faglige og kulturelle perspektiver, og blir mer selvstendige. De fleste norske studenter som har vært på utveksling, eller andre typer utenlandsopphold, er fornøyd med faglig og annet utbytte, og opplever at erfaringen har gjort dem mer motivert for studier (Haugen m.fl. 2018).

Europakommisjonen (2016) regionale analyse av Erasmus+ slo fast at nordeuropeiske studenter er mest interesserte i de sosiale dimensjonene av internasjonal utveksling, og da særlig mulighetene for å bo i utlandet og møte nye mennesker. Samtidig viser Studiebarometeret at norske studenter er mest motivert av at institusjonen oppmuntrer til mobilitet, og at utvekslingstilbudet er faglig relevant.

NOKUTs studietilsynsforskrift krever at det skal være ordninger for internasjonal studentutveksling ved alle studietilbud som fører fram til en grad. NOKUT støtter Kunnskapsdepartementets mål om økt bruk av studentmobilitet som virkemiddel for kvalitet i norsk høyere utdanning. Dette målet krever ikke bare mer mobilitet, men også bedre mobilitet. Vi vil her diskutere hva som kan hindre og fremme en slik utvikling, basert på NOKUTs analyser og evalueringsrapporter.

Mer og bedre internasjonal mobilitet krever at utgående og innkommende mobilitet er integrert i strategier og planer på fag- og studieprogramnivå, slik at mobilitet innrettes for å styrke studentenes læringsutbytte. En slik tilnærming innebærer at planlegging, etablering og oppfølging av internasjonal utveksling bør være forankret i vitenskapelige ansattes faglig nettverk.

På den måten kan institusjoner legge til rette for en internasjonaliseringskultur der utenlandsopphold er verdsatt og normalisert, der utvekslingsstudenter brukes som ressurs for internasjonalisering hjemme, og der norske

studenter får større muligheter til å utvikle sin interkulturelle kompetanse. Dette kan forstås som åpenhet for ulike perspektiver og kommunikasjonsformer, og innebærer *“evnen til å tenke og kommunisere hensiktsmessig i møte med mennesker med andre tankesett og/eller andre kommunikasjonsstiler enn en selv”* (Dypedahl og Bøhn 2017: 14). Dette er en viktig kompetanse på internasjonale arbeidsplasser og i et mangfoldig norsk samfunn.

Barrierer for mer og bedre utgående studentmobilitet

På institusjonsnivå ser vi at universiteter og høyskoler ofte har en lang rekke utvekslingsavtaler med utenlandske læresteder, mens Studiebarometeret likevel viser at studenter ofte føler seg lite informert om muligheter for mobilitet, lite motivert til å ta dem i bruk, og lite oppmuntret av ansatte. UiOs kartleggingsprosjekt «Flere studenter på utveksling» (2016) antydte videre at usikkerhet rundt godkjenning av studiepoeng gjorde deres studenter mindre motiverte for å delta i utveksling. Dette er barrierer for mer utgående mobilitet. NOKUT og Dikus analyse av Studiebarometeret viser at det også er potensiale for bedre utgående studentmobilitet. 17 prosent av respondentene opplevde svak faglig sammenheng mellom utenlandsopphold og studieprogrammet hjemme. Dette kan være i strid med studietilsynsforskriften, som forutsetter at innhold i utveksling skal være faglig relevant, og med Kvalitetsmeldingens forventning om helhetlige studieprogrammer.

NOKUT og Dikus rapport viser også at akademiske tradisjoner, språk, kulturell avstand og geografi spiller en rolle for hvordan studenter erfarer og vurderer sine utenlandsopphold. For eksempel får opphold i Norden høyere score for de faglige aspektene enn for annen læring (kultur, språk osv.), mens opphold i enkelte andre regioner vurderes motsatt. Det er dessuten viktig å notere seg at noen geografiske områder, inkludert noen av våre prioriterte samarbeidsland (Panorama), kan medføre større kvalitetsutfordringer enn andre (Haugen m.fl. 2018). I lys av dette mener vi det er nødvendig at man i meldingsarbeidet vurderer hvorvidt nasjonale insentiver og mobilitetsverktøy er tydelig nok innrettet mot å heve kvaliteten på studentenes læring og læringsutbytte. Utfordringene knyttet til enkelte prioriterte samarbeidsland bør i tillegg adresseres i den forestående evalueringen av Panorama-strategien.

Strategisk arbeid for økt bruk av utgående mobilitet som kvalitetsvirkemiddel

Flere av disse funnene tyder på at mobilitet bør bli bedre integrert i norske utdanninger for å være et effektivt kvalitetsvirkemiddel. For å motivere flere studenter til å reise ut, er det viktig at fagansatte informerer om mobilitet, og oppmuntrer studenter til å velge lærested og emner som legger til rette for økt læringsutbytte. For å få til dette i praksis vil det kunne være mer hensiktsmessig å konsentrere arbeidet med utveksling rundt færre og større avtaler, i tillegg til et bredere tilbud av mindre avtaler for studenter med spesielle faglige interesser. Avtaler forankret i ansattes faglige nettverk kan gi større muligheter til å kvalitetssikre utenlandsopphold, med tanke på faglig relevans, progresjon og integrering i det utenlandske studiemiljøet. Dette kan legge til rette for mer og bedre mobilitet. Å få til en god balanse mellom effektivitet og fleksibilitet vil kreve nye arbeidsmåter på institusjonsnivå, og tilrettelegging av nasjonale myndigheter.

Ved NOKUT og Dikus frokostseminar om studenters utbytte av utenlandsopphold (2018) fortalte Lise Rye fra Det humanistiske fakultetet ved NTNU at de sikrer faglig relevans ved å tilby sine utvekslingsstudenter en ferdig «pakke» med godkjente emner. Slike ordninger kan gjøre det enklere for mange studenter å reise ut.

Strategisk ansattmobilitet er et viktig virkemiddel for å styrke samarbeid basert på delte faglige interesser, og for å bygge opp kunnskaper om relevante læresteder. Dette kan gjøre undervisere i bedre stand til å anbefale studieprogrammer med høyt internasjonalt omdømme, og emner med høy faglig relevans. Det skaper også større muligheter for samarbeid om forskningsprosjekter, gjesteforelesninger og utvikling av delte studietilbud.

For å lykkes krever mobilitetstiltakene mye tid og andre ressurser til planlegging, etablering og oppfølging av samarbeidsavtaler, og til veiledning av studenter. Det er viktig at slikt arbeid prioriteres og verdsettes ved

institusjonene, og av nasjonale myndigheter, slik at det ikke er avhengig av innsatsen til individuelle ildsjeler. Satsningen vil også kreve at Kunnskapsdepartementets virkemiddelapparat legger bedre til rette for institusjonenes arbeid med færre og større avtaler, som er forankret i faglige nettverk.

En strategisk tilnærming kan være spesielt verdifull for små studieprogrammer. NOKUTs og Forskningsrådets (2018) samspillsrapport anbefalte at små studie- og forskningsmiljøer bør gjøre mer strategisk bruk av nasjonalt faglig samarbeid, nasjonal mobilitet og internasjonal mobilitet. Dette kan gi studentene tilgang til bredere studietilbud, gjennom avtaler med læresteder som har komplementerende fagprofiler.

Det strategiske arbeidet med studiemobilitet må også innebære tilrettelegging for utveksling. I tråd med studietilsynsforskriftens krav om ordninger for utveksling, må studieprogrammer ha rom for utveksling i studieplanen. Et mindretall (ca. 20 prosent) av deltakerne i Studiebarometeret opplevde likevel at dette ikke stemte ved deres studieprogram (Bakken m.fl. 2017). NOKUTs (2017) EUROMA-rapport roser her NTNUs masterprogram i økonomi, der det tredje semesteret består av valgfag, slik at det er enklere for studenter å tilbringe denne perioden i utlandet. Resultatet er at over 40 prosent av studentene der benyttet seg av utvekslingsmuligheter.

Institusjoner bør også ha gode rutiner for forhåndsgodkjenning og endelig godkjenning av emner, slik at studenter får uttelling for studiepoeng fra utvekslingen, og ikke forsinkes i utdanningen. Her er det viktig at vurderinger av emner fra utenlandske institusjoner er i tråd med Lisboakonvensjonen. I følge denne konvensjonen skal det ikke være nødvendig at emnene er ekvivalente med emner i det norske studieprogrammet for å bli godkjent. Godkjenningsarbeidet bør i stedet vurdere om emnene har «vesentlige forskjeller», for eksempel med tanke på læringsutbyttet studentene skal oppnå ved sitt norske studieprogram. Som forvalter av Lisboakonvensjonen i Norge vil NOKUT støtte institusjonenes arbeid for rettferdig og transparent godkjenningspraksis, gjennom kartlegging og gjensidig informasjonsdeling.

I tillegg til etablering og vedlikehold av relevante utvekslingsavtaler bør norske studieprogrammer i større grad bruke hjemreiste norske utvekslingsstudenter som internasjonaliseringsressurs i undervisningen hjemme. Ved å dele nye kunnskaper og perspektiver, kan disse studentene bidra til et internasjonalt læringsmiljø ved sitt norske lærested, slik at alle norske studenter drar nytte av utvekslingsavtalene. Dette bidrar til å synliggjøre verdien av internasjonale erfaring, og kan motivere flere studenter til å reise ut.

Alternativer til tradisjonell studentutveksling

Utteksling defineres som utenlandsopphold på tre måneder eller mer, og per i dag er det kun slike opphold som gir uttelling i finansieringsmodellen. Studiebarometeret viser at mange studenter opplever at livssituasjonen gjør det vanskelig å ta et semester i utlandet, og det er klart at lengre utenlandsopphold ikke er mulig for alle studenter. Det er dessuten verdt å vurdere om økt tradisjonell studentutveksling er like ønskelig og like gjennomførbart for alle fagfelt. Studietilsynsforskriften presiserer at studietilbud «skal ha ordninger for internasjonalisering som er tilpasset studietilbudets nivå, omfang og egenart». Studiebarometeret indikerer at utvekslingsopphold er langt vanligere ved studieprogrammer for ingeniørfag og geologi, for eksempel, enn for politi og sykepleie, som begge er rammeplanstyrte profesjonsutdanninger med lange praksisperioder.

Det er derfor sannsynlig at kortere opphold i utlandet kan fungere bedre i noen utdanninger, og for noen studenter. Dette inkluderer aktiviteter som praksisopphold, sommerskoler, feltarbeid, studieturer eller kurs. Studiebarometeret viser at studenter ofte opplever at kortere utenlandsopphold gir stort faglig utbytte og økt motivasjon i studiene (Haugen m.fl. 2018). Det kan også tenkes at slike kortere opphold kan bidra til å øke utvekslingstallene på litt lengre sikt, siden studenter som allerede har hatt utenlandsopphold oftere er motivert for utveksling. Mulige tiltak her er finansielle insentiver for institusjoner for noen typer kortere utenlandsopphold, og synliggjøring av ulike mobilitetsformer gjennom Database for høgre utdanning.

Praksisopphold i utlandet kan være en annen mulig løsning for rammeplanstyrte profesjonsutdanninger, samtidig som internasjonal praksis også kan ha verdi for studenter ved andre utdanninger. Dette krever nøye planlegging og studentveiledning for å sikre at perioden får positive innvirkninger på studiekvaliteten og studentenes læringsutbytte. Det må også vurderes om dagens rammer og insentiver legger tilstrekkelig til rette for praksismobilitet.

Til sist er det verdt å merke seg Europakommisjonens (2018) lansering av Erasmus+ Virtual Exchange, for virtuelt samarbeid og virtuell mobilitet. Dette er et område i utvikling, med potensial for å bidra med verktøy som kan være spesielt nyttige for studieprogrammer og studentgrupper som har utfordringer knyttet til fysisk mobilitet.

Innkommende ansatt- og studentmobilitet som internasjonaliseringsressurs

Norske læresteder har hatt få internasjonale studenter, til tross for at utdanningen her i landet er gratis, og det er verdt å undersøke bakenforliggende årsaker og mulige virkemidler for økning. Måltall for innkommende mobilitet kan kanskje bidra til å fremheve den verdien internasjonale studenter kan ha som ressurser ved norske læresteder.

NOKUT og Forskningsrådets (2018) KOMBEVAL-prosjekt fant at femårige integrerte masterprogrammer gjør det vanskeligere for internasjonale studenter å ta en hel grad i Norge, og for norske studenter å ta mastergraden sin ute. For å øke antallet innkommende utvekslingsstudenter, bør norske institusjoner kartlegge sine fagprofiler, for å identifisere hvilke emner som kan være mest attraktive for utenlandske samarbeidsinstitusjoner.

NIFU-rapporten Kvalitet og samspill i universitets- og høgskolesektoren (2016) viste at om lag 17 prosent av undervisningstilbudene ved norske læresteder var på fremmedspråk i 2015, men disse tilbudene fantes hovedsakelig ved breddeuniversiteter og vitenskapelige høyskoler, på master- og ph.d.-nivå, og i naturvitenskap og teknologi. NOKUTs EUROMA- (2017) og KOMBEVAL-rapporter (2018) anbefalte norske samfunnsvitenskapelige studieprogrammer å tilby flere masterprogrammer og bacheloremner på engelsk. Dette må selvfølgelig sees opp mot behovet for å ta vare på norsk fagspråk, men kan utvide tilbudet til utenlandske studenter og styrke språkkunnskapene til norske studenter. Det kan også gjøre det langt enklere å inkludere internasjonale perspektiver gjennom innkommende utvekslingsstudenter, gjesteforelesere og utenlandskfødte fagansatte. For eksempel foreslo NOKUTs og Forskningsrådets (2018) samspillrapport bruk av gjesteforelesere som et verdifullt virkemiddel for å gi studenter tilgang til faglig ekspertise utover det som kan tilbys av institusjonenes egne fagansatte.

Samtidig er det klart at engelskspråklig undervisning i fag som kun tas av utenlandske studenter, ikke bidrar til å skape et internasjonalt læringsmiljø for norske studenter. Studiebarometeret viser at få norske studenter deltar i faglige og sosiale aktiviteter med internasjonale studenter (Hauge og Pedersen 2018), og få foretrekker undervisning på engelsk. Dette er særlig tydelig på bachelornivå (Bakken m.fl. 2018). Det er dermed en risiko for at norske studenter velger bort engelskspråklige valgfag. Vi kan her også vise til at EUROMA-prosjektet (2017) problematiserte bruk av tilsvarende studieprogrammer der studenter kan velge mellom et 5-årig masterprogram på norsk, og en 3+2 løsning der masterdelen undervises på engelsk. Hvis norske studenter hovedsakelig velger den norske versjonen av programmet, så bidrar ikke denne løsningen til et internasjonalt læringsmiljø.

Bruken av innreisende mobilitet som kvalitetsvirkemiddel krever faglig og sosial integrering av internasjonale studenter. Institusjoner og programledere bør iverksette gode tiltak for å få dette til, men også kommunisere

klare forventninger om at internasjonale studenter deltar aktivt i det faglige og sosiale fellesskapet. Dette vil øke verdien av oppholdet for utvekslingsstudentene, og gi norske studenter bedre muligheter til å tilegne seg interkulturell erfaring og kunnskap gjennom faglige diskusjoner og sosiale aktiviteter. KOMBEVAL-rapporten for statsvitenskap (2018) roste her særlig to universiteter for god praksis. UiS har et obligatorisk, engelskspråklig andrårsfag i miljø- og energipolitikk, som også kan tas av utvekslingsstudenter, mens NTNU arrangerer en omfattende «welcome week» for internasjonale studenter for å hjelpe dem å finne seg til rette ved universitetet og i Norge som vertsland. Studieprogrammer kan også inkludere et «internasjonalt semester», som er tilrettelagt for utgående mobilitet, innkommende mobilitet og internasjonalisering hjemme.

KOMBEVAL-rapportene (2018) påpekte en beklagelig mangel på internasjonale perspektiver i norsk samfunnsvitenskap, der undervisningen domineres av fokus på norsk tematikk og pensum domineres av norskspråklige tekster og norske forfattere. Hyppigere inkludering av internasjonalt fagstoff i studieprogrammene kan øke norske studenters språkkunnskaper, forberede dem på engelskspråklig undervisning, og motivere dem for utgående mobilitet. Men det er også et viktig kvalitetsvirkemiddel for å bygge interkulturell kompetanse ved studier som legger mindre vekt på internasjonal utveksling, for eksempel på grunn av små studieprogrammer eller sterk fokus på et lokalt arbeidsmarked.

Oppsummering av utfordringer og tiltak i arbeidet for mer og bedre mobilitet

Vi har i dette innspillet tatt for oss sentrale utfordringer og mulige tiltak i arbeidet for økt bruk av internasjonal mobilitet som kvalitetsvirkemiddel ved norske studieprogrammer. Vi har spesielt lagt vekt på at planer for utgående mobilitet og internasjonalisering hjemme bør integreres bedre i strategier og planer på fag- og studieprogramnivå, og forankres i faglig samarbeid knyttet til undervisning og forskning. Institusjonene bør legge til rette for utveksling ved å skape rom for utenlandsopphold i studieplanene, ved å oppmuntre studentene til å reise ut, og gjennom gode ordninger for forhåndsgodkjenning og endelig godkjenning av studiepoeng. Studenter faglige og kulturelle utbytte fra utveksling bør sikres gjennom avtaler som vektlegger faglig relevans, god sammenheng mellom utenlandsopphold og resten av studieprogrammet, og integrasjon i studiemiljøet ved den utenlandske vertsinstitusjonen.

I tillegg til tradisjonell utveksling har vi understreket at også kortere utenlandsopphold kan ha stor faglig verdi, og vi har foreslått at det vurderes innført insentiver for noen typer kortere utenlandsopphold. Vi ser også positivt på praksisopphold i utlandet, og oppfordrer Kunnskapsdepartementet til å se den annonserte stortingsmeldingen om praksis i sammenheng med meldingen om studentmobilitet.

Returnerte norske utvekslingsstudenter og innreisende utenlandske studenter bør betraktes som internasjonaliseringsressurser for læringsmiljøet hjemme. Sammen med bruk av fremmedspråklig undervisning, utenlandske gjesteforelesere og internasjonalt fagstoff vil disse tiltakene kunne bidra til en internasjonaliseringskultur der studenter kan utvikle interkulturell kompetanse og forberede seg på internasjonale arbeidsplasser og et mangfoldig samfunn, selv når det ikke er mulig eller ønskelig for dem å reise ut i løpet av studietiden.

Referanser

Bakken, P., Pedersen, L.F. og Øygarden, K.F. (2018) Studiebarometeret 2017: Hovedtendenser. https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2018/studiebarometeret-2017_hovedtendenser_1-2018.pdf

Bjørneboe, G. Aa. (2017) «Hvordan få flere studenter på utveksling?». Diskusjonssak til Universitetsstyret, UiO. <https://www.uio.no/om/organisasjon/styret/moter/2017/1/d-sak-2-hvordan-fa-flere-student-er-pa-utveksling.pdf>

Dypedahl, M. og Bøhn, H. (2017) Veien til interkulturell kompetanse, 2. utgave. Bergen: Fagbokforlaget

European Commission (2018) «Erasmus+ goes virtual». Pressemelding, 15. Mars.

https://ec.europa.eu/commission/news/erasmus-goes-virtual-2018-mar-15_en

European Commission (2016) The Erasmus impact study, regional analysis. A comparative analysis of the effects of Erasmus on the personality, skills and career of students of European regions and selected countries – Study. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/46bd1ebb-b2db-11e6-9e3c-01aa75ed71a1>

Frølich, N., Gulbrandsen, M., Vabø, A., Wiers-Jenssen, J. og Aamodt, P.O. (2016) Kvalitet og samspill i universitets- og høyskolesektoren. NIFU-rapport 2016:2.

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2387749/NIFUrapport2016-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Haugen, A., Holme, T., Bakken, P. og Øygarden, K.F. (2018) Utbytte fra utveksling og andre utenlandsopphold. En analyse av data fra Studiebarometeret 2017. Diku rapportserie, nr. 3.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/utbytte_fra_utveksling_og_andre_utenlandsopphold_3-2018.pdf

NOKUT (2018) NOKUT-frokost med Diku: Studenters utbytte av utenlandsopphold.

<http://presenter.qbrick.com/?pguid=7eb66aa-efe6-4999-a96a-6f8e4f43c908>

NOKUT og Norges Forskningsråd (2018) Joint evaluations in research and education: A pilot study of the interplay between research and education in political science, sociology and economics in Norway.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/joint_evaluations_of_research_and_education_2018.pdf

NOKUT, Elken, M., Binderkrantz, A.S., Feldmann, M., Hinnfors, J. van Willigen, N. og Wihborg, E. (2018) Educational quality in political science in Norway. Joint evaluations of research and education.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/educational_quality_in_political_science_in_norway_2018-1.pdf

NOKUT, Schwach, V., de Groot, H., Gørtz, M. og B. (2018) Educational quality in economics in Norway. Joint evaluations of research and education.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/educational_quality_in_economics_in_norway_2018-2.pdf

NOKUT, Tellmann, S.M., Edling, C., Edwards, G. og von Tubergen, F. (2018) Educational quality in sociology in Norway. Joint evaluations of research and education.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2018/educational_quality_in_sociology_in_norway_2018-3.pdf

UKÄ, nvao og NOKUT (2017) EUROMA – critical factors for achieving high quality in Economics master programmes: Comparisons between programmes from Norway, Sweden, the Netherlands and Flanders.

https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2017/euroma_economics_ma_programmes_2017-2.pdf

Med hilsen

Terje Mørland
Direktør

Øystein Lund
Tilsynsdirektør

Dokumentet er elektronisk signert.